

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد حقوق عمومی

عنوان

روش های غیر قضایی حل اختلاف در قوه مجریه (با تاکید بر حل اختلاف بین

دستگاه های دولتی)

استاد راهنما

دکتر هدی غفاری

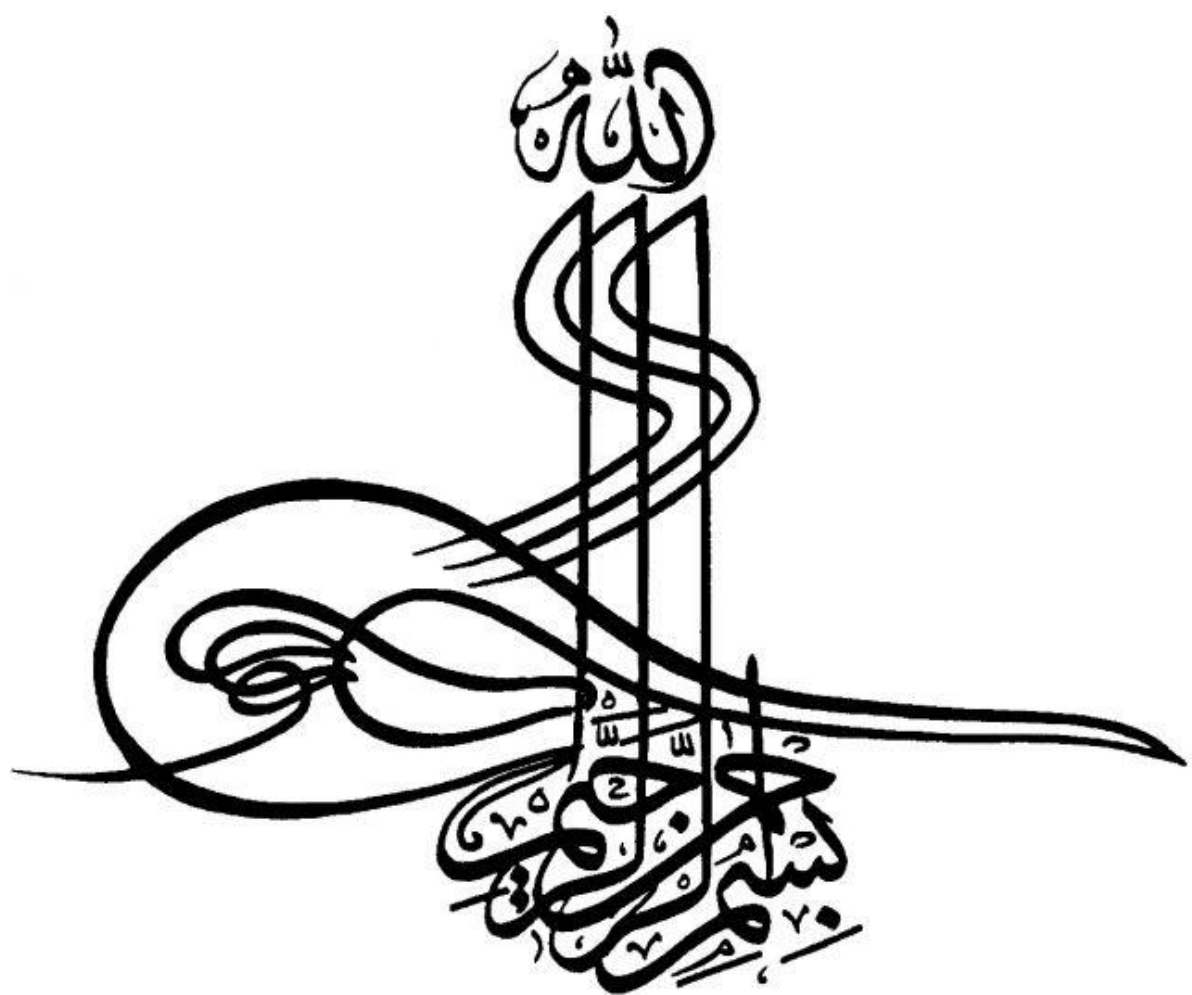
استاد مشاور

دکتر محمدرضا ویژه

دانشجو

حسین فلاحی مولان

تابستان ۹۲

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم

شکر شایان نثار ایزد منان که توفیق را رفیق راهم ساخت؛ خدایی که آیه «إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» را در برگ برگ فصول زندگی ام تفسیر نمود. پس از حمد و ثنای حق تعالی، تقدیر و سپاس از اساتید فاضل و اندیشمند، سرکار خانم دکتر غفاری به عنوان استاد راهنما و جناب آقای دکتر ویژه به عنوان استاد مشاور، که همواره اینجانب را مورد الطاف خویش قرار داده اند را بر خود لازم می دانم و بوسه ای می زنم بر دست پدر و مادر مهربان، دلسوز و فداکارم که پیوسته جرعه نوش جام تعلیم و تربیت، فضیلت، معرفت و انسانیت آن ها بوده ام و همواره چراغ وجودشان روشنگر راه من در سختی ها و ظلمات مشکلات بوده است. همچنین از برادر فرهیخته و دانشمند خویش جناب آقای مهندس محسن فلاحی نهایت تقدیر و سپاس را دارم. تشکر ویژه ای نیز دارم از:

- آقایان بیت الله و سعید هدایتی.

- معلمان و اساتید فرزانه ای که اینجانب را در تمامی مقاطع تحصیلی در راه کسب علم و معرفت یاری نموده اند.

- مسئولان و علی الخصوص مسئول واحد فرهنگ و ارشاد اسلامی و کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه پیام نور واحد کلیبر.

- مسئولان کتابخانه حکیم نباتی و کتابخانه عمومی واحد خواهران شهرستان کلیبر.

- دادگستری شهرستان کلیبر.

- تمامی کسانی که نفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه راهم بود.

پیش‌گفتار

الف) بیان مسأله

بررسی چگونگی حل و فصل اختلافات بین دستگاه‌های اجرایی از موضوعاتی است که سابقه آن به پیش از انقلاب اسلامی باز می‌گردد. اینکه اختلافات بین این دستگاه‌ها از طریق محاکم قضایی زیر نظر قوه قضائیه فیصله یابد یا محاکم غیرقضایی ای که خارج از سلطه قوه قضائیه می‌باشند برای رفع این اختلافات اقدام نمایند، از موضوعاتی است که با بررسی و تحقیق در مورد آن، اهمیت موضوع بیشتر نمایان می‌گردد. قانون اساسی ما در مورد این مسأله نص صریحی ندارد ولی با بررسی اصول دیگر این قانون می‌توان برای این پرسش پاسخی یافت که البته به دلیل اختلاف در برداشت و تفاسیر گوناگون از قانون اساسی تبعاً پاسخ‌های متعددی نیز ارائه می‌گردد. گروهی اساس و پایه راهکار پیشنهادی خویش را بر اصل ۱۵۹ قانون اساسی و مرجعیت محاکم قضایی برای مطلق دعاوی و اختلافات بنا می‌نهند و طیفی دیگر از سایر اصول قانون اساسی از جمله اصل ۱۳۴، اختیار فیصله این اختلافات را از صلاحیت‌های اعطایی قانون اساسی به قوه مجریه دانسته و روند اعمال این اختیار و چگونگی آن را با عنوان «روش‌های غیرقضایی حل اختلاف بین دستگاه‌های اجرایی از طریق سازوکارهای

داخلی قوه مجریه» یا به اختصار «روش های جایگزین حل اختلاف» می نامند. استدلال گروه اخیر در مقایسه با نظرات گروه اول از منطلق حقوقی قوی تری برخوردار است و راهکارهای مدنظر این گروه کارآمدتر و عملی تر به نظر می رسد؛ چراکه گروه نخست محکم ترین دلیل خود را نص صریح قانون اساسی و هراس از واگذاری اختیار قضا به دولت (قوه مجریه) بیان می نمایند در حالیکه گروه دوم با تبیین پیچیدگی های اختلافات مذکور و فنی و تخصصی بودن امور اجرایی و پرهزینه و زمان بر بودن فیصله این اختلافات از طرق قضایی، شالوده نظر خویش را با مسائل جاری و مبتلابه جامعه انطباق می دهند و اعمال روش های جایگزین حل اختلاف را تعدی به صلاحیت های اعطایی قوه قضائیه و به تبع آن نقض قانون اساسی نمی دانند و در اثبات ادعای خویش بحث شخصیت حقوقی دولت و مباحثی مانند آن را پیش می کشند.

به چالش کشیده شدن این مباحث طی چند دهه اخیر موجب پیدایش و اعمال رویه ها و قوانین و مقررات متعددی گشته است ولی ابتکار عمل نهایی که موجب وحدانیت رویکرد به این موضوع گردید از سوی دولت و با اتخاذ تدابیر منع کننده شدیدی برای دستگاه های تحت سلطه خویش، صورت گرفت و به دنبال این روند محاکم قضایی نیز، پذیرش اعمال «روش های جایگزین حل اختلاف» در روابط میان دستگاه های اجرایی را پذیرفته و از آن استقبال نمودند که این امر خود موجب می گردد تا قوه مجریه نیز بستر های لازم برای اعمال و بکارگیری این روش ها را در روابط میان دستگاه های اجرایی، فراهم نماید و برای رفع کاستی ها و نقایص مقررات موجود در این زمینه همت گمارد.

ب) ضرورت و هدف پژوهش

مهمترین اهداف این پژوهش عبارتست از:

الف) بررسی چگونگی اعمال روش های غیرقضایی حل اختلاف بین دستگاه های اجرایی از طریق سازوکارهای داخلی قوه مجریه.

ب) ارائه پیشنهادهایی برای ارتقاء سطح کیفی مراجع حل اختلاف درون قوه مجریه که در مقررات چند سال اخیر تشکیل شده اند.

پ) پیشینه پژوهش

کتاب «روش های غیر قضایی حل و فصل اختلافات اداری»، تألیف آقایان آرمان سیف الهی و فرهاد جم. تهران: معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه مرکز مطالعات توسعه قضایی (۱۳۸۸).

این کتاب تنها کتاب موجود در زمینه موضوع این پایان نامه می باشد و کتاب دیگری در این مورد در کشور ما به چاپ نرسیده است. البته در استفاده از این منبع نیز با مشکلات متعددی روبه رو بودیم چراکه در این کتاب به نقش روش های غیرقضایی حل اختلافات اداری به طور کلی اشاره گشته است و به صورت تطبیقی روش هایی را که در کشورهای مختلف اعمال می گردد مورد بررسی قرار گرفته است. مشکل اصلی این کتاب این بود که تمامی مباحث آن به ارتباط و اختلاف بین یک اداره (دستگاه دولتی) و شخص حقیقی اشاره می کرد و به هیچ عنوان اختلافات مابین دستگاه های اجرایی را بررسی نمی نمود.

مقاله «حل اختلاف دستگاه های دولتی: از قضاوت تا مدیریت» به قلم آقای مختار نعم، تهران: فصلنامه اطلاع رسانی حقوق (۱۳۸۶).

می توان گفت این مقاله که نخستین مقاله تخصصی در زمینه حل اختلاف بین دستگاه ها در سال های اخیر است بیشتر بحث های فلسفه حقوق و ایده هایی را مطرح می نماید که تنها چارچوبی مبهم در مورد موضوع اختلافات بین دستگاه های اجرایی را ترسیم می کند و فاقد ارائه نظریات کاربردی و بحث های فنی می باشد.

به هر حال هر دو منبع فوق موجب ایجاد ایده هایی در ذهن نگارنده گردید که در نگارش این پایان نامه بسیار مفید واقع گشت.

مقاله « چگونگی رفع اختلاف بین دستگاه های دولتی » تألیف استاد دکتر جواد کاشانی. تهران: فصلنامه پژوهش حقوق و سیاست، سال دوازدهم، شماره ۳۰، پاییز ۸۹.

مقاله مذکور با بیان تاریخچه ای مفید از موضوع مورد بحث خویش طی ۳۵ سال اخیر و بررسی رویکردها و تنگناهای موجود در این مدت، قوانین و مقررات و نظریات شورای نگهبان را به صورتی کارشناسی شده مورد مطالعه قرار می دهد و به تجزیه و تحلیل مقررات وضع شده چند ساله اخیر می پردازد که تا کنون چنین اقدامی از سوی محققین صورت نگرفته است و می تواند ایده ای نو در افق تحلیلی بحث مورد نظر پیش رو گذارد.

ت) سؤالات پژوهش

الف) منظور از روش های غیرقضایی حل اختلاف و ویژگی های این روش ها چیست؟

ب) قوای قضاییه و مجریه نسبت به اعمال این روش ها از طریق ساز و کارهای داخلی قوه مجریه چه رویکردی دارند؟

ج) قوه مجریه جهت اعمال هرچه بهتر این روش ها در روابط بین دستگاه های زیرمجموعه خویش، ملزم به انجام چه اقداماتی است؟

ث) فرضیه های پژوهش

الف) روش های غیرقضایی در این پایان نامه به روش هایی اطلاق می گردد که از طریق قوه مجریه و بدون دخالت عامل قضایی برای رفع اختلافات بین دستگاه های اجرایی اعمال می گردد؛ تسریع در روند رسیدگی، پرهیز از اطاله دادرسی، صرفه جویی در وقت و هزینه گزاف از ویژگی های این نوع روش ها است.

ب) تا قبل از تصویب آیین نامه «چگونگی رفع اختلاف بین دستگاه های اجرایی از طریق ساز و کارهای داخلی قوه مجریه» مصوب ۱۳۸۶، قوه قضاییه از شناسایی این اختیار برای قوه مجریه امتناع می نموده است ولی به دنبال تصویب آیین نامه فوق الذکر و شیوه نامه مربوطه، شاهد استقبال این قوه از اعمال روش های جایگزین حل اختلاف در روابط میان دستگاه های اجرایی می باشیم.

ج) شناسایی این اختیار برای قوه مجریه، این قوه را ملزم می نماید تا تمهیدات لازم را برای اعمال هرچه بهتر این روش ها را ایجاد کرده و نواقص و کاستی های مقررات موجود را رفع نماید.

ج) روش پژوهش

مشکلات و تنگناهایی که در دسترسی به پرونده های رفع اختلاف در مراجع درون قوه ای قوه مجریه از یک سو و پایش و امحاء پرونده های مربوط به اختلافات بین دستگاه های اجرایی در محاکم قضایی طی چند سال اخیر از سوی دیگر ما را ناگزیر نمود تا بیشتر به استفاده از منابع کتابخانه ای و اینترنتی متوسل شویم، البته این امر به معنای عدم استفاده از پرونده های اختلافات بین دستگاه ها به طور مطلق نگردیده است و دست یابی و بررسی پرونده های جدیدترین اختلافات بین دستگاه های اجرایی در حیطه صلاحیت معاونت حقوقی نهاد ریاست جمهوری از مهمترین منابع مورد استفاده در این پایان نامه می باشد. از دیگر سو مراجعه به چند دادگستری در حوزه استان و مخصوصاً شهر محل سکونت و تشریح موضوع با قضات و مشاورینی چند، در هر چه بهتر شدن این پژوهش نقش عمده ای داشته است ولی با این حال پژوهش حاضر از نظر ماهیت، روش توصیفی-تحلیلی و از منظر نوع هدف، کاربردی می باشد و همزمان مطالعه موردی پرونده های فوق الذکر نیز نظر دور نبوده است.

چ) سازماندهی پژوهش

این پژوهش در دو بخش که هر بخش شامل دو فصل و هر فصل شامل دو گفتار می باشد ارائه گردیده است. در بخش اول مبانی نظری روش های غیرقضایی حل اختلاف دستگاه های دولتی طی مباحثی چند مورد بررسی قرار گرفته است و در بخش دوم به تحلیل سازوکارهای روش غیرقضایی حل اختلاف بین دستگاه های اجرایی در نظام حقوقی ایران پرداخته ایم. بررسی مقررات وضع شده طی چند سال اخیر و سعی بر پیشنهاد و ترسیم الگویی در نظام حقوقی ما از مطالب اصلی این قسمت می باشد. امید است تلاش اینجانب در بهبود و ارتقاء موضوع مورد بحث در نظام حقوقی ما مؤثر واقع گردد.

چکیده

حل اختلاف بین دستگاه های اجرایی به روش های قضایی یا غیر قضایی از موضوعاتی است که طی چند دهه اخیر بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. امروزه لزوم سهولت دسترسی به عدالت و مضیقه های توسل به محاکم قضایی از یک سو و فنی و تخصصی بودن اختلافاتی مانند اختلافات میان دستگاه های اجرایی و صرفه جویی در وقت و هزینه های غیر ضروری از سوی دیگر، تمایل رجوع به محاکم غیرقضایی حل اختلاف در فیصله این نوع از دعاوی از طریق سازوکارهای داخلی قوه مجریه را افزون نموده است. بررسی راهکارهای اعمال این روش ها در نظام حقوقی ما و تحلیل قوانین و مقررات موجود در این زمینه در جهت پویایی این تفکر نوظهور اقدامی لازم به نظر می رسد. در دفاع از دیدگاه عدم به کارگیری روش های قضایی در حل اختلافات بین دستگاه های اجرایی، می بایست این امر را از تمامی جوانب مورد بررسی و تحلیل قرار داد که هدف از نگارش این پایان نامه بررسی موارد فوق الذکر می باشد.

واژگان کلیدی: روش های غیر قضایی؛ حل اختلاف بین دستگاه ها؛ مراجع غیرقضایی؛ قوه مجریه؛ محاکم قضایی؛

فهرست اجمالی مطالب

بخش اول: مبانی نظری روش های غیرقضایی حل اختلاف دستگاه های دولتی..... ۱

فصل اول: مبانی و مفاهیم روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی..... ۲

فصل دوم: تبیین و بررسی انواع و ویژگی های روش های غیرقضایی حل اختلاف..... ۴۵

بخش دوم: تحلیل ساز و کارهای روش غیرقضایی حل اختلاف بین دستگاه های اجرایی در نظام حقوقی

ایران..... ۷۸

فصل اول: بررسی قوانین و مقررات مربوط به نحوه حل و فصل اختلافات دستگاه های اجرایی در نظام حقوقی

جمهوری اسلامی ایران..... ۷۹

فصل دوم: محدودیت ها و راهکارهای اعمال روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های

اجرایی..... ۱۱۴

نتیجه گیری..... ۱۳۹

فهرست منابع..... ۱۴۴

فهرست تفصیلی مطالب

- بخش اول: مبانی نظری روشهای غیرقضایی حل اختلاف دستگاه های دولتی..... ۱
- فصل اول: مبانی و مفاهیم روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی..... ۲
- گفتار اول: پیشینه، مفاهیم..... ۲
- مبحث اول: پیشینه روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات..... ۲
- مبحث دوم: مفاهیم..... ۱۴
- بند اول: مفهوم دستگاه اجرایی..... ۱۵
- الف (تعریف دستگاه اجرایی در قوانین..... ۱۵
- ۱) مفهوم دستگاه اجرایی در قانون برنامه و بودجه..... ۱۵
- ۲) مفهوم دستگاه اجرایی در ماده ۱۶۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳..... ۱۵
- ۳) مفهوم دستگاه اجرایی در قانون مدیریت خدمات کشوری..... ۱۶
- ۴) مفهوم دستگاه اجرایی در ماده ۲۲۲ قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۰..... ۱۶
- ۵) مفهوم دستگاه اجرایی بر اساس تصویب نامه هیأت وزیران مورخ ۲۷ / ۱۲ / ۸۶..... ۱۸
- ب) اقسام دستگاه های اجرایی..... ۱۹

- ۲۰..... (۱) وزارتخانه.....
- ۲۱..... (۲) مؤسسات عمومی و اقسام آن.....
- ۲۶..... بند دوم: دعوی و اختلاف.....
- ۲۶..... الف: تعریف دعوی و اختلاف.....
- ۲۹..... ب: مفهوم اختلاف دستگاه های اجرایی.....
- ۳۱..... بند سوم: تعریف روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات.....
- ۳۳..... گفتار دوم: بررسی شخصیت حقوقی دولت و تأملی بر اصل تفکیک قوا.....
- ۳۴..... (۱) اشخاص حقوقی حقوق خصوصی.....
- ۳۶..... (۲) اشخاص حقوقی حقوق عمومی.....
- ۴۵..... فصل دوم: تبیین و بررسی انواع و ویژگی های روش های غیرقضایی حل اختلاف.....
- ۴۶..... گفتار اول: زمینه های اعمال روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی.....
- ۵۷..... گفتار دوم: ویژگی های روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی.....
- ۵۸..... ۱- صرفه جویی در هزینه و زمان.....
- ۶۰..... ۲- بالا بودن سطح افناع طرفین جهت تمکین نسبت به نتیجه دادرسی.....
- ۶۲..... ۳- داوطلبانه و رضایت آمیز بودن و تأمین برابری.....
- ۶۶..... ۴- نقش فعال طرفین اختلاف در رسیدگی.....
- ۶۷..... ۵- تکمیل و حمایت از اصلاح دادگستری.....

۶- کمک به رفع معضل عدم اجرای آرای محاکم قضایی..... ۷۲

۷- تأمین دسترسی به عدالت در تمامی گروه های جامعه..... ۷۳

بخش دوم: تحلیل ساز و کارهای روش غیر قضایی حل اختلاف بین دستگاه های اجرایی در نظام حقوقی

ایران..... ۷۸

فصل اول: بررسی قوانین ومقررات مربوط به نحوه حل و فصل اختلافات دستگاه های اجرایی در نظام حقوقی

جمهوری اسلامی ایران..... ۷۹

گفتار اول: اصول قانون اساسی مرتبط با حل اختلاف بین دستگاه ها و مقررات وضع شده بر مبنای این

اصول..... ۷۹

مبحث اول: اصول قانون اساسی مرتبط با حل اختلاف بین دستگاه ها..... ۷۹

مبحث دوم: تلاش های دولت برای حل اختلاف بین دستگاه ها از طریق سازو کارهای داخلی قوه مجریه با

استناد به قانون اساسی..... ۸۴

اول : تصویب نامه هیأت وزیران مورخ ۶۶/۴/۲۱..... ۸۴

دوم : تصویب نامه هیأت وزیران مورخ ۷۱/۱۲/۲۵..... ۸۸

سوم: تصویب نامه شماره ۳۵۶۰۰/ت ۲۰۷ ه مورخ ۱۳۷۲/۷/۵..... ۸۹

چهارم: تصویب نامه شماره ۴۷۶۰۹ / ت ۳۰۳ ه..... ۸۹

پنجم: تصویب نامه هیأت وزیران به شماره ۳۴۱۰۴ / ت ۲۵۳۵۹ ه ۱۳۸۰/۸/۱۵..... ۹۰

ششم: تصویب نامه شماره ۸۳۳۵۷ / ت ۳۴۶۱۴ ه مورخ ۱۳۸۴/۱۲/۱۳..... ۹۱

هفتم : تصویب نامه هیأت وزیران به شماره ۱۹۴۰۸ / ت ۳۷۱۲۵ ه ۸۶/۲/۱۱ بند ۲۶ ضوابط اجرایی بودجه سال

۱۳۸۶..... ۹۱

هشتم : تبصره ۱۲ قانون بودجه ۶۹ و سال های بعد و آیین نامه اجرایی آن ۹۲

- نهم: تبصره ۸ ماده ۶۹ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰..... ۹۵
- گفتار دوم: تلاش دولت برای فیصله اختلافات بین دستگاه ها از طرق غیر قضایی ۹۶
- مبحث اول: مقررات مربوط به ممنوعیت ارسال دعاوی دستگاه های دولتی به محاکم قضایی..... ۹۶
- بند اول) بررسی و تحلیل «آئین نامه چگونگی رفع اختلاف بین دستگاه های اجرایی از طریق ساز و کارهای داخلی قوه مجریه» (مصوب ۱۳۸۶/۱۲/۲۷)..... ۹۶
- بند دوم) بررسی و تحلیل «شیوه نامه رسیدگی و رفع اختلاف بین دستگاه های اجرایی»(مصوب ۱۳۸۷/۴/۵)..... ۱۰۱
- مرحله اول : طرح درخواست نامه رسیدگی و رفع اختلاف. (از ماده ۲ تا ماده ۹)..... ۱۰۱
- مرحله دوم : نحوه رسیدگی و رفع اختلاف (ماده ۱۰ تا ۱۴ آیین نامه) ۱۰۲
- مرحله سوم : صدور تصمیم نامه (ماده ۱۴ تا ماده ۱۹ آیین نامه) ۱۰۳
- مبحث دوم: سایر مراجع حل اختلافات بین دستگاه های دولتی ۱۰۷
- الف) مراجع اختصاصی ۱۰۸
- ب) مراجع عمومی دادگستری ۱۰۹
- فصل دوم: محدودیت ها و راهکار های اعمال روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی..... ۱۱۴
- گفتار اول: محدودیت ها و نیاز به مدون سازی قوانین و مقررات مربوط به اعمال روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی ۱۱۴
- بند اول: محدودیت های اعمال روش های غیرقضایی حل اختلاف ۱۱۴
- الف) محرمانه و غیر علنی بودن ۱۱۵
- ب) عملکرد کنونی مسئولان قضایی و اجرایی ۱۱۸

- ج) امکان محدود ساختن اصلاحات قضایی ۱۲۱
- بند دوم: نیاز به مدون سازی آیین های اداری (ترسیم الگوی مطلوب) ۱۲۳
- گفتار دوم: الزامات حقوقی حاکم به مراجع غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی (ترسیم و پیشنهاد الگوی مطلوب) ۱۲۷
- نتیجه گیری ۱۳۹
- فهرست منابع ۱۴۴

بخش اول

مبانی نظری روش های غیر قضایی حل اختلاف دستگاه های دولتی

در این بخش، مبانی و مفاهیم روش های غیرقضایی حل اختلاف بین دستگاه های دولتی طی دو فصل تحت عنوان «مبانی و مفاهیم روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های اجرایی» و «تبيين و بررسی انواع و ویژگی های روش های غیرقضایی حل اختلاف» مورد بررسی قرار خواهد گرفت و ذیل هر فصل مطالب مرتبط با موضوع بحث تحلیل خواهد شد.

فصل اول: مبانی و مفاهیم روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات بین دستگاه های

اجرایی

در این قسمت سعی خواهیم نمود به بررسی مبانی و مفاهیم روش های غیرقضایی حل اختلاف بین دستگاه های اجرایی پردازیم و مباحث مرتبط با موضوع مورد بحث از جمله بحث تفکیک قوا و مسأله شخصیت حقوقی دولت را هر چند به صورتی بسیار مختصر مورد بررسی قرار دهیم. لذا جهت نیل به این مقصود برآنیم تا مطالب این قسمت را طی دو گفتار جداگانه مورد بررسی قرار دهیم؛ در گفتار نخست به بررسی پیشینه و مفاهیم روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات خواهیم پرداخت و در گفتار دوم شخصیت حقوقی دولت و مسأله تفکیک قوا را بررسی خواهیم نمود.

گفتار اول: پیشینه، مفاهیم

در این قسمت سعی بر آن داریم تا مختصری از پیشینه روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات و همچنین مفاهیم واژه های کلیدی مورد استعمال در این پایان نامه را ذکر کنیم. لذا ذکر این موارد طی دو مبحث مطلوب به نظر می رسد. در مبحث اول پیشینه روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات را مورد بررسی قرار خواهیم داد و در مبحث دوم به تبیین مفاهیم کلیدی و تعاریف آنان خواهیم پرداخت.

مبحث اول: پیشینه روش های غیرقضایی حل و فصل اختلافات

روابط انسانی از دیر باز توأم با پیچیدگی و اختلاف ها بوده است. در تاریخ حیات بشری، زور و قدرت روش اصلی حل اختلاف به شمار می آمده است و از دوره ظهور عدالت و انصاف تقریباً عمر بسیار کمی در مقایسه با

حضور بشر در زمین می گذرد. از همین دوره ظهور انصاف و عدالت که با تکوین جوامع و زندگی جمعی و مدنی همراه بود تنها یک قرن اخیر را می توان به عنوان دوره عمیق عدالت طلبی دانست که با عملکرد تمام هزاره های گذشته قابل مقایسه است. اکنون تمکین از عدالت راهی ناگزیر و متقابل برای بشریت در زنده ماندن و تداوم حیات جمعی است و نه تنها هیچکس نمی تواند خود را مجزا از حیات جمعی بداند بلکه هر روز بیش از پیش به پیچیدگی های آن تن می دهد و نظم و قانون پذیری یک اصل بدیهی زندگی جمعی می شود.^۱

پیچیدگی های حیات بشری ظرف پنجاه سال اخیر که حاصل توسعه روز افزون تکنولوژی می باشد، تعاریف و چارچوب های نظم و قانون را دگرگون ساخته است. چرا که در نتیجه این تحول عظیم، بروز اختلاف و تنازع امری ناگزیر جلوه نموده است که رفع این تنازعات مباحثی پیرامون چگونگی رسیدگی و رفع این اختلافات به وجود می آورد. مغتنم شمردن وقت و اساساً عدم وقت کافی برای پرداختن به امور گوناگون زندگی فردی و جمعی، تسریع فیصله اختلافات را از سوی افراد جامعه به دنبال دارد؛ که این امر می بایست به همراه پاسخگویی به سرشت عدالت طلبی افراد بوده باشد، تا تسریع در حل اختلافات به وقوع آمده، زمینه و بهانه ای برای نادیده انگاشتن اصول عدالت نباشد.

تلاش دستگاه عدالت و دادگستری ها در جهت اعمال دقیق اصول عدالت در رسیدگی های قضایی، خود منجر به بروز مشکلاتی نظیر اطاله دادرسی و پرهزینه بودن دادرسی ها شده است. به نظر می رسد روش های قضایی حل و فصل اختلافات با وجود برخورداری از مزایای غیر قابل انکار مخصوصاً از نظر بی طرفی قاضی رسیدگی کننده، معایبی را نیز به همراه دارد. لذا سیر سعودی از دیاد پرونده های اختلاف و تمایل به حل و فصل هرچه سریع تر و در عین حال عادلانه این پرونده ها راهکارهایی غیر از رسیدگی های قضایی مرسوم را می طلبد.

---

^۱ سیف الهی، آرمان و همکار، روش های غیر قضایی حل و فصل اختلافات اداری، تهران: معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه، مرکز مطالعات توسعه قضایی، ۱۳۸۸، ص ۱۷.